

Leo Huberman och Paul M Sweezy: Trikontinental-konferensen och efteråt

[Ur *Monthly Review*, vol 17, nr 11, april 1966. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Anmärkning från redaktörerna

...

Under sitt avslutningstal till Trikontinental-konferensen som hölls i Havanna under första hälften av januari gjorde Fidel Castro ett våldsamt angrepp på den guatemalanska gerillarörelsen "MR-13", som leds av Antonio Yon Sosa, och på den argentinske journalisten Adolfo Gilly, som troligen gjort mer än någon annan för att göra världen bekant med MR-13:s karaktär och framgångar. Eftersom Gillys mest omfattande reportage om gerillan i Guatemala funnits i denna tidskrift (i april- och majnumren förra året), och eftersom Gilly också är en flitig och uppskattad medarbetare i *Monthly Review*, ägnar vi en stor del av detta nummer åt att trycka de relevanta delarna av Castros tal och Gillys svar, som tar formen av en allmän kritik mot själva konferensen. I denna ledarartikel försöker vi klargöra *Monthly Reviews* ståndpunkt om några av huvudfrågorna i denna politiska mycket viktiga diskussion.

Om trotskismen*

En aspekt hos Castros tal är oroväckande och kanske illavarslande. Hans angrepp på MR-13 vilar helt och hållet på två påståenden: för det första att den är "infiltrerad" av trotskister och har ett trotskistiskt program, och för det andra att trotskisterna är imperialistagenter. Om det andra påståendet är sant skulle det första naturligtvis vara en förödande anklagelse mot MR-13. Men anklagelsen har ingen som helst grund, vilket var och en som verkligen har studerat den kommunistiska rörelsens historia sedan Oktoberrevolutionen måste känna till. Det var just denna anklagelse som användes för att rättfärdiga de sovjetiska utrensningrättegångarna på 1930-talet. Om någonting har bevisats – inte minst av den sovjetiska regeringen själv – så är det att rättegångarna var en skamlig komplot, och inga som helst bevis har lagts fram för att återställa anklagelsens trovärdighet. Att återuppliva den nu är ett säkert tecken på antingen okunskap eller illvilja. För vår del föredrar vi att tro Fidel i denna fråga är okunnig och att illviljan kommer från rådgivare som aldrig övergivit den inställning och de metoder som låg bakom rättegångarna. I så fall tillkommer det Fidel att ta sig tid för att på allvar studera den rörelsens historia i vilken han, av orsaker som inte misskrediterar honom, är nykomling (ett bra val att börja med är Isaac Deutschers lysande studie av Trotskij i tre band, som är så mycket mer än en personbiografi). Under tiden kan man bara hoppas att Fidels dåliga exempel inte kommer att leda till ett återupplivande av den sorts häxjakt som plågade och hindrade den revolutionära världsrörelsen under Stalinperioden.

Vad gäller resten av anklagelsen mot MR-13 att det finns trotskister i rörelsen och att den har ett trotskistiskt program, så varken vet vi eller bryr vi oss om i vilken mån den är sann. Enligt vår uppfattning är den enda sorts revolution som idag har någon chans att lyckas i Latinamerika en socialistisk revolution. Vi tror att vi var bland de första att säga att den kubanska revolutionen skulle bli tvungen att snabbt gå framåt mot socialismen – eller störtas. Efter att ha besökt Sydamerika 1963 slog vi på dessa sidor fast vår uppfattning att det inte finns något som liknar feodalism i

* Angående detta se även Joseph Hansens kommentar till denna del av Castros tal, *Stalinism eller trotskism i den kubanska revolutionen?*, på marxistarkiv.se – öa.

Latinamerika, och att det därför är meningslöst att tala om en borgerlig revolution. När gerillan i Guatemala, som för väpnad kamp mot den blodiga diktatur som CIA och United Fruit har påtvingat deras land, antog ett program som återspeglar liknande, om inte till och med identiska, tankegångar, så hälsade vi händelsen som ett historiskt genombrott. Sedan dess har ingenting hänt som har fått oss att ändra oss, och det inkluderar Fidel Castros tillmälen och angrepp. Om Fidel på ett förnuftigt sätt vill diskutera hur giltigt MR-13:s program är, så låt honom för all del göra det. Han kommer att upptäcka att det inte saknas seriösa revolutionärer som kommer att bedöma hans åsikter med all den respekt och uppmärksamhet som det vederbör den kubanska revolutionens ledare. Men han ska inte lura sig själv och tro att han kan använda enbart fördömanden för att missleda några andra än fegisar och smickrare.

En annan sak i samband med detta: oavsett vilken roll trotskismen har i Guatemala, så är den förvisso inte någon stor eller viktig politisk kraft i Latinamerika i sin helhet. Men om Fidel Castro och de latinamerikanska kommunistpartierna smiter undan frågan om socialismen, och ännu mer om de angriper alla som öppet kämpar för en uttryckligt socialistisk revolution som trotskister, då kommer den latinamerikanska trotskismens framtidsutsikter att förbättras avsevärt. Ty det faktum att den socialistiska revolutionen är nödvändig, till och med oundviklig, inte i någon diffus framtid utan som Latinamerikas nästa historiska skede, har sina rötter i den underutvecklade verklighet som imperialismen genomdrivit i regionen. Det betyder inte att den socialistiska revolutionen kommer i Latinamerika imorgon eller nästa år: stora historiska förändringar sker inte så. Det betyder bara att ingen annan sorts revolution är möjlig i Latinamerika, och att alla revolutionärer förr eller senare kommer att bli tvungna att ta itu med detta faktum.

Vad konferensen uppnådde

Gillys bedömning av Trikontinental-konferensen är helt igenom negativ – en konferens ”utan ära och utan program” kallar han den. För oss förefaller detta bero på ett felaktigt perspektiv.

Det var en stor, förvisso ”ärofull” prestation att samla delegationer som representerade revolutionära och anti-imperialistiska organisationer från tjugotals länder i Asien, Afrika och Latinamerika. Det knöts nya och varaktiga kontakter och kommunikationskanaler öppnades. Man utbytte åsikter och erfarenheter, kanske mer vid privata möten än under de offentliga sessionerna. Framförallt väckte och gav konferensen ett dramatiskt uttryck för en oöverträffad känsla av revolutionär militans och internationell solidaritet bland imperialismens offer. Hela konferensens centrala tema var rätten och skyldigheten att möta det imperialistiska våldet, som exemplifierats med det revolutionära motvåld som alla kan se i Vietnam och Dominikanska republiken. Som Marcel Niedergang rapporterade från Havanna i *Le Monde* den 20 januari, ”segrade tveklöst den revolutionära entusiasmen, och de sovjetiska deltagarna som anlände med försiktiga resolutioner tvingades stämma upp i samma refräng”.

Med andra ord gav Havannakonferensen dödsstöten för alla de bedövande illusioner om fredlig samexistens och en fredlig övergång som är kärnan i den moderna revisionismen. Den förde den dag närmare då, med *Kommunistiska manifestets* ord, ”människorna... slutligen [blir] tvungna att betrakta sin levnadsställning och sina ömsesidiga förbindelser med nyktra ögon.” Kan man verkligen säga att det inte var en stor prestation?

Missförstå oss inte. Vi påstår inte att den politik som dessa illusioner rättfärdigar är död. I den redan citerade artikeln hävdade Marcel Niedergang, och höll han uppenbarligen med om, att ”vissa observatörer” på konferensen ansåg att den sovjetiska delegationens eftergifter ”bara var verbala och rent formella”. Men är det verkligen utan betydelse att de ansåg det nödvändigt att göra dessa eftergifter? Har inte Havannakonferensen ställt den sovjetiska ledningen, ja hela det sovjetiska folket,

inför en fullständig utmaning? Och är det alltför mycket att hoppas på att den sortens ökade påtryckningar så småningom kommer att tvinga fram en förändring av politiken och kanske till ett byte av ledarskap i Sovjetunionen?

Fidel Castros ståndpunkt

Utan närmare precisering påstår Gilly att Castro i egenskap av den sovjetiska ledningens allierade nu har anammat linjen och politiken om fredlig samexistens. Enligt vår åsikt är detta en överförenkling och förvrängning av en mycket mer komplicerad verklighet. För att övertyga sig om det räcker det att läsa kubanernas viktigaste tal vid konferensen – president Dorticós' öppningstal, sekreteraren för den nya trikontinentalorganisation som konferensen inrättade, Osmany Cienfuegos', tal, och Fidel Castros avslutningstal. Vi citerar ur det sistnämnda:

Världen är stor och imperialisterna finns överallt. Och för kubanska revolutionärer täcker slagfältet mot imperialismen hela jordklotet! (Långvariga applåder.)

Utan skryt och utan falsk blygsamhet så är det så vi kubanska revolutionärer tolkar vår internationella plikt, det är på detta sätt vårt folk ser vår plikt, ty det inser att fienden är en och samma, samma fiende angriper vår kust och vårt land, samma fiende angriper andra. Och därför slår vi fast och förkunnar vi att revolutionära rörelser i varje hörn av världen kan räkna med kubanska kämpar. (Långvariga applåder.)...

Om yankee-imperialisterna tar sig friheten att bomba var de vill och skicka sina legosoldater för att slå ner revolutionära rörelser i alla delar av världen, så anser de revolutionära folken att de har rätt att hjälpa de folk som kämpar mot yankee-imperialisterna – till och med sin egen fysiska närvaro. (Applåder.)

Och om var och en hjälper till efter bästa förmåga, om var och en hjälper till utifrån sina möjligheter, så kommer yankee-imperialisterna att besegras. Och om det finns någon plats där de är dömda att lida ett förkrossande nederlag, så är det i Sydostasien. (Applåder.)

Ty där går det att upprätta styrkeförhållanden som är ojämförligt överlägsna yankee-imperialisternas.

Det är därför vi inte har minsta tvivel om att de kommer att besegras, att de kommer att krossas av folket själv i detta område, och om de utökar sina och sina reaktionära allierades styrkor, så kommer de inte bara att besegras av folkets styrkor i detta område, utan också av det socialistiska lägre och de andra folkens styrkor. (Applåder.) Det är därför yankee-imperialisterna inleder sin hycklande fredsoffensiv för att skapa förvirring och illusioner. Och det är därför folken i Vietnam helt rätt har sagt att fred, verklig fred, bara går att uppnå när yankee-imperialisterna slutar att angripa, när yankee-imperialisterna inte längre ockuperar vietnamesiskt territorium eller delar av det, och när yankee-imperialisterna drar tillbaka sina legotrupper och avvecklar sina militärbaser på Vietnams territorium...

Och om vi befann oss i en liknande situation är jag fullkomligt säker på att vi skulle säga exakt samma sak. (Applåder.) Vi skulle vägra att förhandla medan vi bombarderades, vi skulle vägra att förhandla medan vi var ockuperade...

I Latinamerika skulle inte bara ett, eller två eller tre folk kämpa ensamma mot imperialismen. Imperialisternas styrkeförhållande på denna kontinent, det faktum att dess storstäder ligger så nära, den iver med vilken de kommer att försöka försvara sitt herravälde i denna del av världen,

kräver en gemensam strategi på denna kontinent mer än någon annanstans: en gemensam och samtidig kamp. (Applåder.) Om imperialisterna inte bara behöver stå inför det dominikanska folket, eller bara folket i Guatemala, eller bara folket i Venezuela, eller bara det peruanska folket, om de också – på samma gång i alla dessa länder – måste kämpa mot andra förtryckta folk, såsom de i Brasilien, Bolivia, Paraguay, Ecuador, Argentina (applåder) och andra folk i Centralamerika, om kampen förs i bred skala, om vart och ett av dessa folk, om varje revolutionär på kontinenten uppfyller sin plikt... då kommer kontinentens befrielse att vara närmare.

Det vore helt enkelt absurt att påstå att detta bara är ”verbal och rent formell” retorik som har till syfte att dölja ett hemligt stöd till linjen om fredlig samexistens. Snarare kommer det från den verkliga Fidel Castros hjärta, han är lika mycket revolutionär och kämpe idag som någonsin. Men det är också sant att Castro med sitt angrepp på kineserna och MR-13 har tagit ställning för den sovjetiska sidan i den stora splittringen av den världskommunistiska rörelsen. Det finns en verklig motsättning här: å ena sidan förespråkar Fidel lidelsefullt just den politik av väpnad befrielsekamp som de sovjetiska ledarna skulle vilja överge för att sluta en överenskommelse med USA, å den andra förenar han sig med de sovjetiska ledarna när de angriper inte bara en liten rörelse som genomför denna politik i praktiken, utan också Kina, denna socialistiska jätte som beslutsamt står upp mot USA:s utpressning, och därmed skapar en situation där den nationella befrielsekampen i Asien, Afrika och Latinamerika får möjlighet att utvecklas och mogna. Problemet med Gilly är att han inte lyckas inse denna verkliga motsättning och därmed naturligtvis blir förhindrad att förstå vad den innebär.

Ur motsättningar uppstår rörelse och förändring, och så kommer det också att bli här, ty det är osannolikt att Fidel i all oändlighet kommer att kunna ena sig med ryssarna mot kineserna, och på samma gång ställa Kubas tyngd bakom de asiatiska, afrikanska och latinamerikanska folkens allt bredare och mer djupgående nationella befrielsekamp.¹ När trycket och spänningarna ökar – först och främst de som härrör ur de framväxande nationella befrielsekamperna själva – kommer han att bli alltmer tvungen att välja, inte bara i ord utan också i handling.

Situationen är alldeles för oklar och komplicerad för att tillåta några förutsägelser i detta skede, men det verkar mödan värt att betona två saker som säkerligen kommer att spela en viktig roll för att avgöra utgången. Den första är Che Guevaras öde, den andra tillståndet för den kubanska ekonomin.

I sitt avslutningstal till konferensen sa Castro att ”mänskligheten en dag kommer att få reda på alla

1 *Le Mondes* korrespondent bekräftar att Fidels stöd till denna kamp inte inskränkte sig till offentliga uttalanden. ”Diskussionerna mellan Fidel Castro... och de latinamerikanska delegationerna... ägde i själva verket rum bakom slutna dörrar. De hölls i en hektisk atmosfär och pågick oavbrutet mellan 10 på förmiddagen och 5 på eftermiddagen och mellan 8 på kvällen och 1 på natten. 'Vi bad inte ens om en smörgås' sa en del av latinamerikanerna som inte är vana vid detta tempo, och Fidel levde verkligen upp till sitt smeknamn 'hästen'. Under mötena hördes rop, gräl, frågor analyserades, man gjorde självkritik och Fidel Castro höll ett tal som alla delegater var överens om var 'utomordentligt'. 'Utan detta långa möte med latinamerikanerna', sa delegaterna vidare, 'hade vi lämnat Trikontinenten med en känsla av missnöje'. Det verkar som om den långa 'sammanfattande rapporten' av Fidel Castro innehöll följande teman: den kubanska revolutionens seger var ingen historisk slump. 'Det vi har lyckats göra på Kuba kan ni själv göra. Våra villkor för kampen var inte alls särskilt gynnsamma. För att ta ett enda exempel var universitetet i Havanna innan Batistas fall till stor del opolitiskt. Idag är universitetet i Latinamerika tvärtom aktiva progressiva arenor.' För det andra: det är idag uppenbart att 'imperialismen är på sin vakt' och att 'USA inte kommer att gå med på att förlora Latinamerika'. Därför upprepade han en av meningarna från sitt tal på lördagen, 'förr eller senare kommer folken själva att ta upp vapnen för att befria sig'. En ny 'lärdom': 'Enhet är ett avgörande villkor för framgång.' Det är absolut nödvändigt att 'övervinna motsättningarna, rivaliteterna och stridigheterna mellan olika strömningar' som försvagar den 'revolutionära fronten'. Det är inte mindre nödvändigt att 'samordna kampen' och 'ytterst noga studera de objektiva och subjektiva villkoren för denna kamp i de olika länderna.'” *Le Mondes* korrespondent kallade detta en ”målmedveten kubansk plan”, och tillät sig att undra hur de sovjetiska delegaterna egentligen skulle reagera.

fakta. Den dagen kommer skurkarna att få se att kamrat Guevara inte blev mördad, och alla hans åtgärder kommer att bli kända.” Låt oss hoppas att den dagen kommer snart. Ty Fidel ska inte ha några illusioner om att det bara är imperialisterna och deras agenter som är intresserade av Ches öde. Che har mer än någon annan, till och med mer än Fidel själv, kommit att symbolisera allt det bästa, det rena, allt det som älskas hos den kubanska revolutionen, en stor historisk händelse som inte bara tillhör sju miljoner kubaner utan alla folk i Amerika och faktiskt hela mänskligheten. Om, som en del påstår, något olyckligt har hänt eller kommer att hända Che, så kommer de ansvariga (och det skulle med nödvändighet inbegripa alla som visste något och höll tyst) för alltid att bli vanärade. En kubansk regim som vore skyldig till ett sådant brott skulle förlora all moralisk auktoritet och skulle antingen ersättas eller förfalla till en polisstat. I det sistnämnda fallet skulle givetvis de värsta byråkratiska elementen komma till toppen och göra allt som krävdes av dem av deras mäktigare motsvarigheter utomlands.

Om den officiella kubanska historien om Che å andra sidan visar sig vara riktig, om han dyker upp igen som revolutionär kämpe och teoretiker någon annanstans, och om han har kvar sina nära band till Fidel och sina tidigare kamrater i Sierra Maestra, då kommer banden mellan den kubanska revolutionen och världsrevolutionen att stärkas och chansen för en gynnsam utveckling på Kuba kommer att förbättras oerhört. Är Fidel Castro medveten om vad som egentligen står på spel i affären Che? Och inser han att varje dags fördröjning att klara ut mysteriet gör revolutionärer överallt oroliga och tveksamma och deras fiender glada?

Hur relevant den kubanska ekonomins tillstånd är för Fidels framtida utveckling är kanske mindre uppenbart men troligen inte mindre viktigt. Den revolutionära regeringens första impuls sedan den kommit till makten var att göra jordbruket mer varierat och drastiskt minska Kubas beroende av socker. På detta sätt, tänkte man sig, skulle Kuba bryta den onormala och faktiskt skandalösa situationen där ett av världens potentiellt rikaste jordbruksområden långt ifrån kunde livnära sina egna invånare. Men problemen att göra jordbruket mer varierat visade sig vara svårare än vad man hade förutsett, och fördelarna att utvidga sockerproduktionen för till synes säkra marknader i socialistländerna verkade så lockande att den tidiga entusiasmen för en ökad variation dog ut och Kuba återgick till en politik av starkt beroende av en enda gröda. Nu verkar det som om detta kan ha varit ett svårt misstag som kan ge allvarliga konsekvenser för Kubas framtid.

Det verkliga problemet är om de socialistiska länderna på ett abstrakt teoretiskt plan ska gynna en uttalad internationell arbetsdelning eller ej: frågan är om något speciellt socialistiskt land i den faktiskt existerande världen – med alla sina konflikter och osäkerheter och möjliga katastrofer – kan unna sig risken att bli överdrivet beroende av andra. Kubas senaste erfarenheter av att få se sina risleveranser minska drastiskt av det kinesiska beslutet att köpa mindre socker och sälja mindre ris till Kuba 1966 än 1965 antyder förvisso ett negativt svar. När vi säger det vill vi inte antyda någon kritik av kinesernas handling. Orsakerna de angav för sitt beslut angående riset är giltiga och berättigade, och vi tycker att kubanerna skulle ha accepterat dem som sådana istället för att, som Castro gjorde i sitt tal den 5 februari, göra ett grovt och ohämmat angrepp på kineserna. Så här lød kinesernas orsaker enligt Fidel själv: ”(a) Behovet att skapa en reserv i händelse av ett angrepp från USA-imperialisterna. (b) Hjälpens de måste ge Vietnam. (c) Brister i produktionen av andra spannmål som tvingar dem att importera från kapitalisterna och därmed använda en del ris för att få utbyte från utlandet i detta syfte.”² Vid Trikontinental-konferensen talade Fidel en hel del om alla revolutionärers plikt att hjälpa Vietnam och kämpa mot imperialismen. Tillåter han sig nu att säga till kineserna, som ger mest hjälp och för en stor del av kampen, att allt detta kommer efter plikten att förse Kuba med den mängd ris som det ber om?

² *Granma*, engelska upplagan, 6 februari. Castros tal publicerades också i sin helhet i *Peking Review*, 28 februari.

Men här vill vi inte understryka det speciella med handeln med ris mellan Kuba och Kina, utan den övergripande situation som Kuba befinner sig i. Kubas beroende av Kina är trots allt mycket mindre än dess beroende av Sovjetunionen. Under nuvarande förhållanden är Kubas sårbarhet för en förändrad sovjetisk politik, oavsett med vilka motiv eller rättfärdiganden, eller att helt enkelt skäras av från Sovjetunionen, vilket skulle kunna ske med lätthet när imperialismens interventionskrig i Latinamerika sprider sig och intensifieras – denna sårbarhet är enorm och livsfarlig.

Slutsatsen verkar uppenbar: om Fidel vill att Kuba ska befinna sig i en ställning där det kan följa en relativt självständig linje – och med Marcel Niedergangs ord fortsätta att driva ”en målmedveten kubansk plan” – under den explosivt spända och stormiga period som ligger framför oss, då bör han så snabbt som möjligt återgå till en politik med ett varierat jordbruk och bli självförsörjande vad gäller livsmedel.

Kampen för en socialistisk inriktning

Trikontinental-konferensen undanröjde en gång för alla illusionerna om fredlig samexistens mellan imperialismen och dess offer. Det var en stor historisk bedrift. Men – och här är vi helt överens med Gilly – det räcker inte. Det räcker inte för folken i Asien, Afrika och Latinamerika att veta att de måste kasta ut imperialisterna från sina länder med vapenmakt, eller ens förstå att de genom att handla gemensamt kan uppnå detta mål trots imperialisternas enorma tekniska överlägsenhet. De måste också ha en klar syn på vad de ska införa istället för de bedrövligt underutvecklade kapitalistiska samhällen som imperialisterna kommer att lämna efter sig när de försvinner. Och här är vi helt övertygade om att det enda livskraftiga svaret är socialismen.

Under denna period av världsrevolution och allmän kris för kapitalismen finns det inget sådant som ett progressivt kapitalistiskt samhälle.

Det finns inget sådant som en borgarklass som har intresse av att kämpa mot imperialismen som klass.

En koalition mellan revolutionärer och förmodat progressiva borgarklasser kommer med nödvändighet att i bästa fall leda till försvagning och i värsta fall till katastrof (den fruktansvärda slakten i Indonesien, som tills helt nyligen var ett mönsterexempel på en anti-imperialistisk koalitionspolitik, borde bli en outplånlig lärdom i alla revolutionärers medvetande).

Bara en arbetar- och bondestat som förfogar över samhällets grundläggande produktionsapparat och är beredd att planera och handla till förmån för offren för fyrahundra års utsugning och underutveckling har möjlighet att rensa ut den imperialiststödda kapitalismens augiasstall* och lägga grunden till en bättre framtid.

Dessa är de sanningar som måste bli lika självklara under 1900-talets sista tredjedel som de sanningar som vi förkunnade i vår egen Självständighetsförklaring under 1700-talets sista tredjedel. Världens alla revolutionära och anti-imperialistiska organisationer måste föra en outtröttlig kamp för detta mål, inte minst inom den nya solidaritetsorganisation mellan folken i Asien, Afrika och Latinamerika som bildades av Havannakonferensen.

En andra Trikontinental-konferens är planerad att hållas i Kairo 1968. Om den bara upprepar Havannakonferensens paroller och resolutioner – anti-imperialism, väpnad kamp, enhet – så kommer den förvisso att bli en konferens ”utan ära och utan program”. Nu är det dags att ta ett stort

* **Augiasstall** – enligt grekiska antika myter hade Augias mycket stora stall som inte hade rengjorts på 30 år. Herakles fick i uppgift att rengöra dem, och om han gjorde det på en dag skulle han få en tiondel av Augias' boskap. Han lyckades med uppgiften genom att leda in två floder genom stallet – öa.

steg framåt, gå utöver Havanna och utropa socialismen som ett nödvändigt och oundgängligt villkor för en verklig nationell befrielse. Det måste vara Kairos mål och syfte.

Under tiden vill vi slå fast en sista punkt: inget av det vi har sagt betyder att den socialistiska rörelsen – det vill säga arbetar- och bonderörelsen – ska isolera sig från borgarklassens progressiva element. Utsikterna för framgång på detta område har aldrig varit ljusare än nu. Men det betyder inte att allianser med borgarklasser eller underordnade klasser (nationella borgarklasser, småbourgeoisien, etc) är förnuftiga eller rimliga. Att tro det är att uppvisa en bedrövlig okunnighet om dagens verklighet. Det som krävs är att förstå att det som Marx och Engels sa i *Manifestet*, kanske delvis som förklaring av sin egen kompromisslösa revolutionära inställning, i oöverträffad grad fortfarande är sant i de underutvecklade länderna. Varenda revolutionär ska ta dessa ord till sitt hjärta:

I de tider slutligen, då klasskampen närmar sig avgörandet, antar upplösningsprocessen inom den härskande klassen, inom hela det gamla samhället, en så häftig, så skarp karaktär, att en liten del av den härskande klassen lösgör sig från denna och ansluter sig till den revolutionära klassen, den klass som bär framtiden i sina händer. Liksom tidigare en del av adeln övergick till bourgeoisien, så övergår nu en del av bourgeoisien till proletariatet, särskilt en del av bourgeoisiens ideologer, vilka arbetat sig fram till en teoretisk förståelse av hela den historiska rörelsen.

Dessa personer överger sin egen klass, och det av goda och tillräckliga skäl – därför att deras klass har blivit mänsklighetens fiende. Proletariatets mål, i ordets bredaste och nu mest tillämpliga betydelse, måste vara att utöka antalet sådana omvända personer till största möjliga antal, inte att lura sig att tro att det går att sluta pakter med fienden själv.

(8 mars 1966.)